

УДК 378:004:009

В.В. Кириленко
м. Вінниця, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються у суспільстві на етапі реформування вищої педагогічної освіти, пов'язані з інтеграцією України у світовий освітній простір, з комп'ютеризацією освіти. Це вимагає створення нових педагогічних умов та пошуку новітніх методик викладання, що забезпечать підготовку висококваліфікованих педагогів. У наш час практично не можна назвати сферу людської діяльності, яка не зазнала б залежності від ринку інформації і не мала б потреби у використанні новітніх інформаційних технологій. Все це в значній мірі змінює уявлення, погляди, поведінку, спосіб життя і мислення сучасної людини і ставить до неї нові вимоги. Очевидно, що інформатизація освіти вимагає відповідності професійної підготовки майбутніх учителів сучасному рівню інформатизації суспільства. Тому однією з глобальних цілей інформатизації освіти є підготовка педагогів, які володіють високим рівнем інформаційної культури, тобто, можуть застосовувати активні методи навчання у своїй майбутній професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень. З'явилось чимало наукових праць, що підтверджують необхідність застосування активних методів навчання в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів. Цю проблему вивчали такі дослідники як І. Васильєва, Є. Осипова, Н. Петрова, В. Петрусинський, П. Підкасистий, В. Трайнев, Л. Вишнякова, В. Рибальський, І. Ситник, В. Соловієнко, М. Ярославський, В. Скалкін, Л. Котлярова та інші.

Якщо кілька років тому проблема формування інформаційної культури хвилювала більше фахівців у галузі інформаційного сервісу, то нині ця ситуація змінилася. Спостерігається нове розуміння проблеми інформаційної культури на самих різних рівнях освіти. Теоретична й практична значимість формування інформаційної культури настільки велика, що рішення цієї задачі отримує статус самостійної науково-педагогічної проблеми. Різноманітні аспекти й розв'язання знайшли свій відбиток у працях Н. Апатової, Р. Гуревича, А. Єршова, Б. Житомирського, М. Жалдака, А. Коломієць, С. Машбиця, Н. Морзе, Ю. Рамського, В. Розумовського, М. Шкіля, С. Шварцбурда та ін. Зазначимо що нині одним із найбільш діючих чинників, що негативно впливають на практичне застосування в навчальному процесі інноваційних методик навчання є недостатній рівень інформаційної культури майбутніх учителів.

Метою нашої роботи є розкриття педагогічних умов формування інформаційної культури студентів-філологів як засобу розширення їхнього інформаційного поля та розвитку інформаційної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Умова - це вимога до сфери тієї чи іншої діяльності людини [2]. Педагогічні умови формування інформаційної культури визначаємо як вимоги до організації навчального процесу, що спрямований на формування інформаційної культури.

До педагогічних умов формування інформаційної культури відносимо:

- умова професійної спрямованості навчання;
- умова формування комп'ютерної грамотності студентів - майбутніх філологів;
- умова етичної та естетичної направленості навчання;
- умова творчого аналізу матеріалу, що вивчається.

Таким чином, можемо визначити методичні особливості формування інформаційної культури.

Ю. Куліков визначає основні методичні особливості як сукупність властивостей, що притаманні процесу формування інформаційної культури у студентів [1]. Ми відносимо до методичних особливостей принципи, на основі яких необхідно будувати процес навчання, що відповідає умовам формування інформаційної культури у студентів-філологів.

Принцип навчання - це інструментальне, подане в категоріях діяльності, відображення педагогічної концепції. Це знання про сутність, зміст, структуру навчання, його законів і закономірностях, що відображається в вигляді норм діяльності для практики. У теоретичному аспекті - це висновки з теорії, результат. І саме тому вони слугують орієнтиром для конструювання практики. Поняття «закономірність» в цьому визначенні застосовується як відображення дії законів у конкретних умовах [4].

Умова професійної спрямованості навчання. У другій половині 20-го сторіччя людство переживає третю технологічну революцію. Створення обчислювальних машин призвело до появи інформаційного світу високих технологій. На зміну індустріальному суспільству конвеєрного виробництва і «синіх комірців» приходить постіндустріальне суспільство «білих комірців», що, в свою чергу, обов'язково повинно перетворитись в інформаційне суспільство. Інформаційне суспільство характеризується високорозвинутою інформаційною сферою (інфосферою). Згідно з вченням В. Вернадського про ноосферу, інфосферу можемо розглядати як третій після техносфери і енергосфери етап перетворення біосфери в ноосферу - сферу розуму [3].

Таким чином, головною діючою особою в інформаційному суспільстві повинен стати фахівець з високо-розвинутим інтелектом, який здатний не тільки адаптуватися до інформаційних технологій, що постійно змінюються, але й брати безпосередню участь у їх створенні. Якщо вищий навчальний заклад не навчить майбутніх фахівців орієнтуватися в сучасних інформаційно-комунікаційних технологіях і не сформує у них потребу постійного оновлення знань протягом всього професійного життя, то, коли вони почнуть свою професійну діяльність, будуть нездатні адаптуватися до умов викладання того чи іншого предмету.

У зв'язку з цим, необхідність формування інформаційної культури, яка передбачає потребу вести професійний пошук протягом всього життя, стає актуальною. Формування даного аспекту культури залежить від професійної спрямованості навчання і при створенні навчальних програм необхідно, на нашу думку, враховувати основні принципи професійного навчання.

Умова формування комп'ютерної грамотності у студентів-філологів. Вчені, визначаючи сутність інформаційного суспільства, вважають одним із основних його ознак формування нової, інформаційної еліти суспільства, в руках якої буде зосереджений його найважливіший стратегічний ресурс - інформація, яка займе ключове місце в економіці, медицині, освіті і культурі. Становлення інформаційного суспільства нерозривно пов'язане з інформатизацією всіх сфер людського життя, що передбачає необхідність формування комп'ютерної грамотності тих, хто навчається, оскільки основним засобом комунікації є комп'ютерна техніка.

Ученими-педагогами та вчителями-практиками доведено можливість використання комп'ютерних засобів навчання в процесі викладання гуманітарних дисциплін.

Однак, під час застосування комп'ютерних технологій навчання, вчені вважають за необхідне послуговуватися принципами комп'ютерного навчання. Виділимо деякі з них:

- принцип адаптивності: пристосування комп'ютера до індивідуальних особливостей студентів [6];
- принцип адекватності змісту навчальних програм до рівня науково-технічного прогресу;
- принцип відповідності змісту до форм і методів, що застосовуються;
- принцип структурної єдності навчання на різних рівнях його існування [6].

Умова етичної та естетичної спрямованості навчання. За визначення Г. Селевка, влада в інформаційному суспільстві буде зосереджена в руках інформаційної еліти людства [6].

В. Вернадський вважав, що перетворення біосфери в ноосферу - сферу розуму, є єдиною альтернативою, що дозволила б не тільки зберегти як біологічний вид, але й забезпечити можливість дальшого розвитку суспільства. Виходячи з цього, ми вважаємо що важливим компонентом інформаційної культури є етичне та естетичне відношення до навколишнього світу. Цей компонент можна сформулювати, якщо буде реалізована умова етичної і естетичного спрямування навчання. Здійснення процесу навчання, що передбачає реалізацію цієї умови, припускає моральне та естетичне виховання особистості.

Моральне виховання - це цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість, почуття і поведінка тих, кого виховують з метою формування в них моральних якостей, що відповідають вимогам суспільно моралі. Виховання моральних якостей особистості засновані на розумінні і засвоєнні моральних цінностей, що складають сучасну загальнолюдську мораль. Цінності - це свобода, демократизм, гідність, відповідальність, сумління, сором, любов, доброта, екологічна культура, космічна свідомість, віра, воля, чесноти [6, с.12].

Вважаємо, що коли мова йде про моральне виховання особистості в зв'язку формуванням інформаційної культури, необхідно будувати процес навчання і виховання, керуючись наступними принципами: принцип опори на позитивне, принцип гуманізації, принцип інтеграції дисциплін гуманітарного циклу.

Принцип опори на позитивне. Вважаємо, що цей принцип передбачає співробітництво, терпіння і зацікавлену участь викладача у вихованні студента [5].

Принцип гуманізації. Це гуманне ставлення до особистості студента, повага його прав і свобод, повага до позиції студента навіть тоді, коли він відмовляється виконувати висунуті вимоги, повага права людини бути собою, доведення до свідомості студентів конкретних цілей його виховання, ненасильницьке формування якостей, що від нього вимагаються, відмова від тілесних і інших принижуючих честь і гідність особистості покарань, визнання прав особистості на повну відмову від формування тих якостей, що по яким-небудь причинам протирічать її переконанням (гуманітарним, релігійним) [5, с.52].

Принцип інтеграції дисциплін природничонаукових і гуманітарного циклів. Цей принцип припускає включення в процес викладання природничонаукових дисциплін елементів гуманітарних знань. На наш погляд, викладач, починаючи розділ, нову тему, знайомлячи студентів із новими сучасними інформаційними технологіями, повинен приділити увагу історії відкриттів явищ або процесів, що лежать в основі технології, що вивчається, розповісти студентам про те, як вони вплинули на долю людей, згадати про винахідників, про те, як це відкриття вплинуло на їх особисту долю.

На думку Г. Селевка [6, с.12], важлива форма моральності - естетичне залучення до різноманітних видів мистецтва: літератури, музики, образотворчого мистецтва, танцю, театру, кіно. Ми поділяємо його точку зору і вважаємо, що принцип гуманізації - це важливий принцип, на який необхідно спиратися під час формування інформаційної культури студентів-філологів.

Естетична культура, як складова частина духовної культури, передбачає уміння відрізняти прекрасне від потворного, благородне від непристойного не тільки в мистецтві, але також в будь-якому прояві життя: у праці, побуті, поведінці людини [6, с.168].

Критерії естетичного виховання - володіння естетичною культурою. Головні завдання естетичного виховання: формування естетичних понять, оцінок, суджень, ідеалів, потреб, смаків, здібностей.

Умова творчого аналізу матеріалу, що вивчається. Наступним важливим компонентом інформаційної культури є уміння створювати нові знання на основі одержаної інформації. Формування згаданого аспекту припускає розвиток творчого мислення у студентів.

Характеристиками творчого мислення є:

- оригінальність думки, можливість одержання відповідей, що далеко відхиляються від звичних;
- швидкість і плавність виникнення незвичних асоціативних зв'язків;
- сприйнятливості до проблеми, її незвичайне рішення;
- швидкість думки - кількість асоціацій, ідей, що виникають за одиницю часу, у відповідності до деяких вимог;
- здатність знайти нові звичні функції об'єкту або його частини.

На думку сучасних педагогів і психологів, творче мислення залежить від загального світогляду людини, оскільки мається на увазі обізнаність у різних галузях людської діяльності. У зв'язку з цим перед педагогами нині постає завдання формування процесу навчання на основі предметів, що об'єднують різні галузі знань. Мається на увазі виділення потоку інформації, що існує в сучасному світі, найбільш фундаментальних знань. Окрім цього, не менш важливим завданням сьогодні є виховання особистості, яка здатна самостійно мислити. Таким чином, на нашу думку, реалізація цієї умови залежить від дотримання наступних принципів:

Умова особистісного підходу в вихованні [5, с.52] вимагає, щоб педагог

- постійно вивчав і був обізнаний про індивідуальні особливості темпераменту, риси характеру, погляди, смаки, звички студентів;
- умів діагностувати і знав реальний рівень сформованості важливих особистих якостей, таких, як образ мислення, мотиви, інтереси, установки, направленість особистості, відношення до життя, праці, цінності орієнтації, життєві плани;
- максимально спирався на особисту активність особистості;
- розвивав самостійність, ініціативу, самодіяльність студентів, не стільки керував, як скільки вміло організовував і направляв їх діяльність, що веде до успіху.

Принцип інтеграції дисциплін природничонаукового і гуманітарного циклів. Даний принцип припускає введення в курс навчання гуманітарним дисциплінам природничонаукових знань і навпаки.

Висновки. На основі аналізу досліджень ми виділили деякі педагогічні умови формування інформаційної культури у студентів-філологів вищих педагогічних закладів. Це дає нам змогу стверджувати, що основу формування інформаційної культури студентів-філологів складають такі процеси як гуманізація, фундаменталізація вищої педагогічної освіти, повсюдне використання комп'ютерних засобів у навчальному процесі, побудова навчального процесу на основі особистісно-орієнтованих технологіях навчання.

Література:

1. Куликов Ю. П. Методические особенности формирования информационной культуры учащихся 5-7 классов в процессе преподавания ОИВТ: дисс. канд.пед.наук / Ю. П. Куликов. Тула: - 1996.
2. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. - М.: Русский язык, 1991.-677 с.
3. Острейковский В.А. Информатика: Учебник для вузов / В.А. Острейковский. - М: Высш.шк., 1999 - 511 с.
4. Педагогика: Учебное пособие / под ред. П.И. Пидкасистого. - М.: Российское педагогическое общество, 1996.
5. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс. Учебник для студ. пед. вузов: в 2 кн. / И. П. Подласый. - М. гуманит. издат. центр ВЛАДОС, Кн. 2: Процесс воспитания, 1999. - 256 с.
6. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии / Г. К. Селевко. - М.: Народное образование, 1998. - 344 с.

У статті подаються деякі педагогічні умови формування інформаційної культури студентів-філологів як засобу розширення інформаційного поля та розвитку їхнього інформаційної культури.

В статье описываются некоторые педагогические условия формирования информационной культуры студентов-филологов как средства расширения их информационного поля и развития информационной культуры.

In the article some pedagogical conditions of forming information culture in the students of philology as a means of the development in their information field and information culture are given.

УДК 81'322.6:17.023,36]:808.5
ББК 81.411.4-7+87.3

О. Кирильчук
м. Полтава, Україна

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ НА ПРОБЛЕМУ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ РИТОРИКИ

З другої половини XX століття в науковому світі відбувається справжній риторичний ренесанс. Інтерес до риторики не просто відроджується вченими різних країн, а й піднімається до висоти, яку вона історично гідна займати. Ю. Рождественський у своїй роботі «Теорія риторики» (1997) зазначає: «Інформаційне суспільство несе новий стиль життя і вимагає нової риторики» [4, с. 10].

Це ставить особливі вимоги до проблеми формування та виховання культури мовлення як одного із основних компонентів виховання риторичної культури. Ще в Давньому Римі було вказано на головний об'єкт риторики: *Nomo verbo agens* – **людина, яка діє словом**.

Про людину судять за її мовленням, її культурою. Ще Сократ казав своєму учневі: «Заговори, щоб я тебе побачив». Це підтверджує важливість високого рівня мовленнєвої культури людини. Якщо суб'єкт сформував у собі такі особисті якості, як активність, комунікабельність, уміння не розгубитися у складних ситуаціях спілкування, виявляє відмінне володіння мовними засобами, – він досягне успіху, поваги, а можливо, і слави.

Проблема формування та виховання культури мовлення ускладнюється й тим, що риторика має такі форми практичного та теоретичного існування, як вербальна технологія та мистецтво красномовства, автоматичний процес мовлення. Варто зазначити, що засоби впливу на слухачів раціонально пов'язані з технологією культури мовлення. Отже, риторичний аспект культури мовлення розгортається не тільки як практика, а і як теорія, тобто мовленнєва технологія, мистецтво слова, загальний процес мислемовлення.

В умовах сьогодення риторика як наука і мистецтво красномовства розширила сферу свого впливу, охопила різноманітні галузі спілкування – від публічного, офіційного, наукового й ділового до розмовно-побутового, як усного, так і письмового.

Отже, слід зазначити, що риторика шукає шляхи вирішення наступних проблем і задач:

- пошук оптимальних алгоритмів спілкування, взаєморозуміння в умовах сучасного суспільства;
- дослідження форм, механізмів мовлення: говоріння, аудіювання, читання, письма, а також різних кодових систем в житті людей;
- формування мовної особистості – комунікабельної, яка володіє не тільки уміннями, а й потребами спілкування;
- подальше удосконалення норм і правил культури мови та мовлення, її логіки, організації матеріалу, адекватне його мовне оформлення;
- дослідження феноменів інтуїції, мовного чуття, механізмів імпровізації внутрішнього мовлення, потоку мислення в мовному самовираженні;
- моделювання процесів мовлення й спілкування, ораторської майстерності.